

Alkusanat

Samanaikaisopetus tarkoittaa, että luokassa työskentelee vähintään kaksi opettajaa keskenään yhteistyötä tehden. Ajatus voi ensi alkuun vaikuttaa oudolta. Eikö yksi opettaja riitä? Mistä saadaan resurssit toiseen? Tai jos kahden opettajan luokat yhdistetään, eikö luokasta tule liian iso? Samanaikaisopetuksen historia tarjoaa vastauksia näihin kysymyksiin.

Kiinnostus yhteiseen opettamiseen heräsi Yhdysvalloissa 1950-luvulla, eikä tällöin syynä ollut opettajien liian suuri määrä vaan päinvastoin opettajapula. Tiimiopetukseksi (*team teaching*) alettiin kutsua työtapaa, jossa yläasteen oppilaat koottiin suurryhmään opettajan esitystä varten. Sitä seurasi useiden opettajien johtama keskustelu 12–15 oppilaan ryhmissä ja lopuksi yksilöllinen työvaihe. Toiveena oli, että samalla kun opettajaresursseja näin säästetään, päästään oppiaineiden rajat ylittävään ja yksilöllistävään opetukseen (Friend & Reising, 1993). Tiimiopetuksesta tuli suosittua Yhdysvalloissa. Opettajien mielestä se tarjosi ammatillista tukea ja mahdollisti yksilöllisemmän opetuksen.

Opettajien yhteistyölle alkoi vähitellen kehittyä muitakin malleja. Erääksi niitä yhdistäväksi nimeksi alkoi 1990-luvulla kehittyä käsite *co-teaching* eli yhdessä opettaminen. Samalla huomattiin, että tällainen työtapa sopi erityisen hyvin tavallisen opettajan ja erityisopettajan väliseen yhteistyöhön. Opetusvas- tuun yhteinen jakaminen luokassa oli hyvä keino vastata oppi- laiden erilaisiin tarpeisiin. Samanaikaisopetus tarjosi henkistä ja konkreettista tukea ja antoi parempia mahdollisuuksia eriyttää opetusta. Yleisimmäksi samanaikaisopetuksen muodoksi Yhdys- valloissa on kohonnut *avustava opetus*, jossa toinen opettaja vas- taa koko luokan yhteisestä opetuksesta, kun taas toinen, tavalli- sesti erityisopettaja, kiertää luokassa, valvoo järjestystä ja antaa yksilöllistä ohjausta (Scruggs ym., 2007). Tämä melko yksinker- tainen malli sisältää monia hyviä puolia.

Samanaikaisopetus muuttui Italiassa 1970-luvun lopulla eri- tyisopetuksen ainoaksi malliksi sen jälkeen, kun erityisluokat lakkautettiin lain (L 517/1977) nojalla. Italiassa tavallisinta on, että erityisopettaja auttaa lähinnä erityisoppilaita, joiden määrä on Suomeen verrattuna pysynyt alhaisena, noin kahdessa pro- sentissa (Canevaro, 2007).

Sekä USA:n että Italian vallitsevissa samanaikaisopetu- sen malleissa opettajien välillä on huonoimmassa tapauksessa vain vähän yhteistyötä ja opettajien vastuualueet ovat erillään. Nämä työtavat eivät silloin täysin edusta sitä, mitä opettajien yh- teistyöllä tarkoitetaan. Sen pitäisi olla tiivistä yhteistyötä, jossa opettajat jakavat vastuun kaikista oppilaista opetuksen kaikissa vaiheissa eli suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Tämä on myös esimerkiksi Italian koululainsäädännön lähtökohta.

Opettajien läheinen yhteistyö on aina ollut läsnä kouluope- tuksessa etenkin silloin, kun on järjestetty erilaisia teemapäiviä,

kuten koulun juhlia. Järjestelmällisempi toiminta on silti ollut harvinaista. Kun Suomessa siirryttiin 1970-luvulla kansa- ja kansalaiskoulujärjestelmästä yhtenäiseen peruskouluun, Opetushallitus alkoi markkinoida uudelle osa-aikaisen erityisopetuksen ammattikunnalle myös tiimityötä yleisopettajien kanssa ja nimesi sen samanaikaisopetuksiksi. Tällä nimellä se kulkee myös uusimmassa opetussuunnitelmassa (Opetushallitus, 2014), vaikka Suomessa puhutaan myös yhteisopetuksesta tai yhteistoiminnallisesta opettamisesta.

Samanaikaisopetuksen piti 1970-luvulla olla yksi niistä keinoista, joilla opettajat hallitsevat peruskoulu-uudistuksen mukanaan tuomaa entistä kirjavampaa luokkaa. Muita tarjottuja välineitä olivat esimerkiksi tukiopeus ja tavoiteoppiminen eli *mastery learning* (Saloviita, 2013, 62). Erityisesti odotettiin, että kehittymässä oleva luokattomien tai ”laaja-alaisten” erityisopettajien ammattikunta työskentelisi ainakin osan aikaa tavallisissa luokissa. Erityisopettaja Matti Mäkelän raportista vuodelta 1981 löytyy perusteita uuden työtavan käyttöönotolle: *”Toisen opettajan läsnäolo parantaa selvästi työrauhaa ja mahdollistaa heikoimpien oppilaiden selviytymistä tuntitehtävistä”* (Ahvenainen, 1983, 133–139).

Samanaikaisopetus mainitaan vuoden 2014 opetussuunnitelmassa ainoastaan tukiopeusta, erityisopetusta ja tehostettua tukea koskevissa luvuissa (Opetushallitus, 2014). Historiallisesti se onkin mielletty ennen muuta keinoksi tukea luokan heikoimpia oppilaita. On kuitenkin huomattu, että samanaikaisopetus voi olla antoisaa myös opettajien oman työssä jaksamisen ja oppimisen kannalta. Sen takia malli on levinnyt myös erityisopetuksen ulkopuolelle.

Nykytilanne

Hieman hiljaisemman kauden jälkeen samanaikaisopetus on uudelleen alkanut saada vauhtia. Vuosituhannen vaihteen jälkeen siitä on tullut suorastaan trendikäs asia. Suomessa yhteisopetuksesta ei kirjoitettu juuri lainkaan 1990-luvulla. Kiinnostuksen herättelystä on jälleen vastannut lähinnä Opetushallitus. Mielenkiinto on vähitellen siirtynyt myös opettajankoulutuslaitoksiin, joissa samanaikaisopetuksesta on tehty useita opinnäytetöitä. Niiden joukossa alkaa olla myös väitöskirjoja (Louhela, 2012; Rytivaara, 2012; Saarenketo, tulossa).

Tällä kertaa kiinnostuksen heräämisen taustalla on ollut erityisluokkaopetuksen jatkuva lisääntyminen. Kun erityisoppilaiksi oli 1990-luvun puolivälissä siirretty kaksi prosenttia oppilaisista, osuus kaksinkertaistui neljään vuosituhannen vaihteeseen mennessä ja kasvoi kahdeksaan prosenttiin vuonna 2010 (Tilastokeskus, 2015). Tällöin kaikista oppilaisista ehkä kuusi prosenttia kävi koulua erityisluokilla, mutta monissa kunnissa osuus oli vielä isompi. Koska mitään ylärajaa ei näyttänyt olevan ja siirtömäärät jatkuvasti kasvoivat, eduskunta puhalsi pelin poikki muuttamalla valtionapulainsäädäntöä. Kunnat olivat aikaisemmin saaneet korotettua valtionapua jokaisesta yksittäisestä siirrosta. Siirtoja oli tällöin helppo tehdä, koska rahaa ei tarvinnut ajatella. Nyt lakia muutettiin niin, ettei se juurikaan enää palkinnut kuntia erityisopetussiirroista (Saloviita, 2010). Samalla alettiin markkinoida uusia keinoja, jotka purisivat oppilaiden kirjavuuteen. Näihin keinoihin kuului myös samanaikaisopetus, jota Opetushallitus alkoi edistää täydennyskoulutuksessaan (Opetusministeriö, 2007, 59).

Eniten kiinnostusta samanaikaisopetuksen lisäämiseen osoitti Helsingin kaupunki, jossa erityisopetuksen kiivaimmassa kasvuvaiheessa perustettiin kaksi tai kolme uutta erityisluokkaa joka vuosi. Helsingin aktivoituminen on sikäli merkityksellistä, että pääkaupunki käsittää yksinään lähes kymmenesosan koko maan peruskouluista. Helsinki on pyrkinyt levittämään samanaikaisopetusta sekä henkilöstökoulutuksen avulla että jakamalla tulospalkkioita sitä tekeville kouluille ja opettajille.

Helsingin kouluissa tehdyssä seurauutkimuksessa raportoitiin erittäin positiivisia tuloksia: rehtorit uskoivat, että samanaikaisopetus auttoi oppimisongelmien hallinnassa, edisti työrauhaa, antoi enemmän aikaa oppilaille ja auttoi etenkin erityisoppilaita (Ahtiainen ym., 2010). Yhteisopetuksen koettiin myös parantavan luokkien ilmapiiriä ja viihtymistä koulussa. Positiivisia vaikutuksia nähtiin koituvan myös opettajille, joiden jaksamista ja ammatillista kehittymistä se paransi. Myös vanhemmat pitivät mallista. Rehtorit uskoivat samanaikaisopetuksen parantavan oppimistuloksia. Kaiken kaikkiaan rehtorit suhtautuivat työtapaan erittäin myönteisesti ja uskoivat sen tulleen jäädäkseen.

Helsingin opettajille jo ennen hankkeen aloitusta tehdyssä laajassa kyselyssä kävi ilmi, että noin 90 % samanaikaisopetusta käyttäneistä opettajista oli saanut siitä myönteisiä kokemuksia. Tästä huolimatta sen käyttö ei ollut lisääntynyt lähes 30 vuotta aiemmin lasketuista luvuista (Saloviita & Takala, 2010). Jokin seikka oli estänyt samanaikaisopetuksen yleistymisen. Opettajat pitivät yleisimpänä esteenä yhteisen suunnitteluajan puutetta. Selitystä on kuitenkin vaikea ymmärtää ainakaan tässä kirjassa julkaistujen kertomusten perusteella. Samanaikaisopetusta käyttäneet opettajat eivät kirjoituksissaan tunnu pitävän suunnitteluajan löytämistä erityisen suurena ongelmana. Osuvampi

selitys esitettiin ehkä vuonna 1977. Tuolloin lehtori Jaakko Salminen kirjoitti seuraavasti kirjassa *Samanaikaisopetus*:

”Pahimman esteen peruskoulun yläasteen samanaikaisopetuksen toteutumisellemuodostaa nähdäkseni tietynlainen reiviirijattelu: minä hallitsen tämän asian ja hoidan sen opetuksen taitojeni ja kykyjeni mukaan. Hoitakoot muut myös omat asiansa. Tässä suhteessa tarvittaisiin turhien raja-aitojen kaatamista oppilaitten ja oikeastaan koko koulun edun vuoksi.”
(Salminen, 1977, 53).

Kirjan artikkelit

Samanaikaisopetuksen mallit. Kirjan johdantoluvussa esitellään jaottelu samanaikaisopetuksen perusmalleista. Se on vain eräs mahdollinen jaottelu, sillä eri tavalla painottaen malleja voi nimetä toisinkin.

Tämän jälkeen opettajat kertovat omista kokemuksistaan.

Alku- ja esiopetus. Milla Tähtinen kertoo yhteisopetuksesta alkuopetuksen ja esiopetuksen yhteistyönä. Mukana on useita opettajia ja avustajia.

Alakoulu. Saira Aarnio ja Nina Kilpimaa-Lipasti ovat luokanopettajia, jotka ovat useiden vuosien ajan toteuttaneet yhdessä samanaikaisopetusta. Päivi Rimpiläinen ja Jarno Bruun kertovat kahden opettajan monivuotisesta yhteistyöstä, jossa samanaikaisopetuksen lisäksi käytettiin yhteistoiminnallista ryhmätyötä. Eriytisopettajat Jaana Heikkilä ja Mari Rissanen sekä luokanopettaja Janne Rantanen kertovat oman koulunsa käytännöistä. Eriytisopettaja Virpi Louhela-Risteelä kuvaa luokanopettajan ja eriytisopettajan pitkäaikaista yhteistyötä samanaikaisopetuksessa.

Yläkoulu. *Tiina Saarenketo* esittelee samanaikaisopetuksen vaikiintunutta käyttöä erityisopettajan ja aineenopettajien yhteistyönä omassa koulussaan. Menetelmän käyttö on jatkunut lähes kymmenen vuotta, ja kirjoittaja valmistelee siitä myös väitöskirjaa. Erityisopettaja *Pekka Ukkola* kertoo vastaavasti yhdessä opettamisen kehityksestä erityisopettajien ja aineenopettajien yhteistyönä.

Yläkoulu ja lukio. Normaalikoulun äidinkielen opettaja ja erityisopettaja *Marja Kempainen* kertoo samanaikaisopetuksen käytöstä erilaisissa opettajayhdistelmissä.

Erityiskoulu. *Maarit Marttila* esittelee erityisopettajan, ohjaajan ja tutkijan yhteistyötä seikkailupedagogisen opetuksen järjestämisessä erityiskoulussa.

Kirjan lopussa esitellään tutkimustuloksia samanaikaisopetuksesta. Viimeisessä luvussa vastataan mallia koskeviin kysymyksiin.

Monet opettajat ovat viime aikoina löytäneet samanaikaisopetuksen ja alkaneet kokeilla sitä. Jotkut ovat hankkineet siinä jo vahvan rutiinin. Ehkäpä nyt, 40 vuotta edellisen Samanaikaisopetus-kirjan ilmestymisen jälkeen, aika on vähitellen kypsässä ”turhien raja-aitojen kaatamiseen oppilaitten ja koko koulun hyväksi”, kuten opettajankoulutuslaitoksen lehtori Jaakko Salminen vuonna 1977 visioi. Tämän kirjan tarkoituksena on tarjota opettajille virikkeitä ja rohkaisua näille hankkeille.

Jyväskylässä, 1.11.2015

Timo Saloviita

Lähteet

- Ahtiainen, R., Beirad, M., Hautamäki, J., Hilasvuori, T. & Thuneberg, H. (2010). *Samanaikaisopetus on mahdollisuus. Tutkimus Helsingin pilottikoulujen uudistuvasta opetuksesta*. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A1: 2011.
- Ahvenainen, O. (1983). Laaja-alaisen erityisopetuksen ja erityisopettajan toiminnan kartoitus. *Tutkimusselosteita*, 42. Helsinki: Kouluhallitus.
- Canevaro, A. (Ed). (2007). *L'integrazione scolastica degli alunni con disabilità. Trent'anni di inclusione nella scuola italiana*. Trento: Erickson.
- Friend, M. & Reising, M. (1993). Co-teaching: An overview of the past, a glimpse at the present, and considerations for the future. *Preventing School Failure*, 37, 6–10.
- Louhela, V. (2012). *Kuulluksi tulemisen pedagogiikka kaikille yhteisessä koululiikunnassa*. Acta Universitatis Ouluensis. Series E, Scientiarum socialium 130.
- Opetushallitus (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014: 96*. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetusministeriö (2007). *Erityisopetuksen strategia*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007: 47.
- Rytivaara, A. (2012). Towards inclusion – teacher learning in co-teaching. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*, 453. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Saarenketo, T. (käsikirjoitus). Oppilaiden kanssa vastuuta jakamassa. Peruskoulun kahdeksannen luokan oppilaiden autonomian vahvistaminen englannin oppitunneilla samanaikaisopetuksen tuella.

- Salminen, J. (1977). *Samanaikaisopetus peruskoulun yläasteella*. Teoksessa: *Samanaikaisopetus*. (s. 51–55) Helsinki: Klinikkaopetus ry.
- Saloviita, T. (2013). *Luokka haltuun! Parhaat keinot toimivaan opetukseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Saloviita, T. (2010). Erityisoppilaan ihmisoikeudet sivistysvaliokunnassa. Mitä lakimuutos jätti jäljelle? *Kasvatus*, 41, 482–487.
- Saloviita, T. & Takala, M. (2010). Frequency of co-teaching in different teacher categories. *European Journal of Special Needs Education*, 25, 389–396.
- Scruggs, T.E., Mastropieri, M.A. & McDuffie, K.A. (2007). Co-teaching in inclusive classrooms: a metasynthesis of qualitative research. *Exceptional Children*, 73, 392–416.
- Tilastokeskus (2015). Erityisopetus. <http://www.tilastokeskus.fi/til/erop/index.html>